

Balogh Lajos–Ördög Ferenc szerk., *Veszprém megye földrajzi nevei 2. A Pápai járás*. MNyTK 171. Budapest, 1987. 390 lap.

A PÁPAI JÁRÁS FÖLDRAJZI KÖZNEVEINEK ÉRTELMEZÉSE

Összeállította: Varga Mária

A földrajzi köznevek értelmezése a járás földrajzi neveit tartalmazó kötet alapján készült. Így azok a földrajzi köznevek kerültek be a szójegyzékbe, amelyek a gyűjteményben megtalálhatók. A szójegyzék anyagát úgy állítottuk össze, hogy a mutatóból kiírt földrajzi közneveket hat kutatóponton végigkérdeztük. Ezzel az volt a célunk, hogy feltárjuk az elterjedés mértékét. Kutatópontjaink egy-egy kisebb tájegységet képviselnek. Az alábbi településeket választottuk ki: 1. Csikvánd, 14. Veszprémvarsány, 22. Magyar-gencs, 24. Vanyola, 48. Nyárád, 51. Tapolcafő. A módszer és az anyagközlés lényegében Markó Imre Lehelnek a Somogy megye földrajzi nevei című kötetben megjelent szójegyzékét követi (Akadémiai Kiadó Bp. 1974., 35—42).

A szócikkek felépítése. A szoros betűrendbe szedett szójegyzék címszava a köznyelvi vagy köznyelviesített nyelvjárási alak. Ezt a kurzív betűvel szedett nyelvjárási alak(ok) követi(k), ha azonban ez az alak megegyezik a címszóval, akkor tildét alkalmazunk. A szócikk következő eleme annak a településnek a sorszám, ahol az adat

előfordul. Ha a szó általánosan használnak mondható, mind a hat vizsgált faluban azonos alakban és jelentésben van meg, akkor a kutatópontok számát nem írjuk ki. Ha az adat csak egy-egy település névanyagában fordul elő, akkor csak ennek a településnek a számát tüntetjük fel. A számok után adjuk meg a földrajzi köznévi adott helyre vonatkozó jelentését. A köznyelvvel megegyező jelentést 'kny.' rövidítéssel jelöljük.

A szócikkekben az alábbi írásjeleket használtuk:

az alakváltozatok közé vesszőt, a jelentésváltozatok közé pontosvesszőt tettünk;

a földrajzi köznevek jelentését jelentésjelbe tettük;

ha az adatközlők a földrajzi köznévi jelentését nem ismerték, akkor a jelentés helyett névmagyarozatot adtunk.

A nyelvjárási alakok hangjelölésében a gyűjteményben alkalmazott hangjelölési szabályokat követtük.

ág ~ 1, 24, 48 'vízfolyás holt ága'; 51 'vízfolyás'

agyaggödör ~ 1, 14, 24, 48 'olyan gödör, ahonnan vályogfal készítéséhez az agyagot szedték'; 14 'olyan gödör, ahonnan kályhák tapasztásához a vörösagyagot szedték'

agyagos ~ 'kötött talajú föld'

agyagosgödör ~ 14, 22, 48. — Ua., mint agyaggödör.

akác *agácás* 1, 14, 48, 51, *agác* 22, *agácis* 24 'kny.'

akol *akó* 1, 22, 24, *akol* 24, 51 'állatok istállója a legelőn'; 14 'a házaknál az ól eleje vagy az ól előtti bekerített, nyitott rész'; 48 'birkaakol'

alatti ~ 1, 48 'valaminek a végében levő', pl. kert alatti; 22 'déli irányban fekvő'; 24 'mélyebben fekvő', pl. falu alatti

alja *ajja* 1, 14, 24, 48, 51, *alla* 22, 48 'valami után levő terület', pl. falu alja

állás ~ 24, *álás* 22 'delelőhely a legelőn'

allé *álé* 1, 24, *zálé* 22 'erdei út'

alsó ~ 48, *āsó* 1, *ósó* 22 'déli irányban fekvő <része a falunak vagy egy területnek>; *ósó* 24, *āsó* 51 'mélyebben fekvő <része a falunak vagy egy területnek>'

alszeg *ószög* 22, 48, *āszög* 48 'a falu déli része'; *āszög* 24 'a falu mélyebben fekvő része'

árok ~ 'kny.'; 22 'patak'

aszó ~ 14 'két vízfolyás közötti száraz terület'; 33 'homokos talajú, letarolt erdőterület'; 57 'mély fekvésű terület'

átjáró ~ 14 'közút és vasút kereszteződése'; 24 'gázló'

bánya ~ 'kavics, kő, homok nagyüzemi kitermelőhelye'

barackos *borocos* 1, 24, 48, 51, *borockos* 14, 22 'őszibarackkal beültetett terület'

barlang ~ 'kny.'

belső *bēső*, ~ 'a faluhoz vagy valamihez közelebb levő <terület, út, létesítmény>'

berek *berék* 1 'nádas'; 22, 24, 48 'mély fekvésű, vizes, fás, bokros terület'

berkenyész *berkenyész* 14, 22, 24, 48, 51 'olyan terület, amelyen sok berkenyebokor van'

birkaúszató *birkaúszató* 1 'birkafürdő helye'; 22 'birkafürdő a Rábán'

birtok ~ 'egy személy tulajdonát képező földterület'; 1, 14 'nagybirtok'

bodonkút *bodonkut* 22 'ásott kút vagy forrás, amelyet kivájt fatörzsszel bélelt ki'; *bödönkut* 14 'ásott kút'; 48 'cementgyűrűvel bélelt kút'; 51 'forrás'

bodzás ~ 1, 14, 24, 48, *borzás* 22, 51 'olyan terület, amelyen sok bodza van'

bokros ~ 'kny.'

borjútilos *borgyutilos* 18 'olyan terület, amelyen tilos volt borjút legeltetni'

bozótos ~ 1, 48, 51 'kny.'; 14, 22, 24 'sűrű, még nem tisztított, vadon nőtt erdő, cserjés'

börc ~ 24 'dombnál kisebb kiemelkedéseket tartalmazó kavicsos terület'; 48 'hegyhát, hegytető'; 51 'terméketlen köves terület'

bükkös ~ 'bükkfás erdő(rész)'

bürü ~ 1 'mocsaras helyeken feltöltött átjáró'; 22, 24, 48 'fa- vagy gerendahíd'

csalános *csollányos* 1, 22, 24, 48, *csójányos* 14, *csollános* 48 'kny.'

csalit ~ 24, 51 'bokros, bozótos terület; vadbúvóhely'

csalitos *csalittos* 48 'fiatal, tisztítatlan erdő'

csapás ~ 1 'kitaposott gyalogút'; 14 'állathajtó út'; 22, 24, 51 'marhahajtó út'

csatorna ~ 14, 22, 48, 51 'vízelvezető árok'

csemetekert *csemétekert* 'olyan kert, ahol erdei facsemetét nevelnek'

cser ~ 'olyan terület, amely hajdan csererdő volt'

cseres *cserés* 'cserfás erdő(rész)'

cseresznyés *cserésnyés* 1, 22, 24, 48, 51, *cserésznyés* 14, 48 'cseresznyefákkal beültetett terület'

cseri ~ 1, 12, 36, 59 'olyan terület, amely hajdan csererdő volt'

csicsókás ~ 'olyan terület, ahol csicsókát termeltek'

csikóállás ~ 20, 31 'olyan terület, amely bekerített csikólegelő volt'

csikókorlát *csikókollát* 45, 52 'korlátal bekerített egykori csikólegelő helye'

csikólegelő ~ 17, 40, *csikólegelő* 1 'az a terület, ahol a csikókat legeltették'

csúcs *csucs* 'ék alakban végződő földterület'; 14 'hegycsúcs'

csuhos ~ 22, 29, 51, *csobos* 28, 29, *csuhás* 30, *csuhé* 25, 48, *csuvit*, *csuvis*, *csuhás* 22 'olyan mély fekvésű, vizes terület, ahol a tavikákához hasonló, gömbölyű szárú vízínövény él a nád és a sás között'

delelő ~ 1, 22, 24, 51, *dillő*, *delellő* 14, *dillellő* 48 'az a hely a legelőn, ahol a jószágokat délben pihentetni és itatni szokták'

diós *divós* 'olyan terület, amely diófákkal van beültetve'

disznócsapás ~ 14, 51 'út, amelyen a disznókat hajtották a legelőre'

disznójárás ~ 22, 48, 51. — Ua., mint disznólegelő.

disznólegelő *disznólegelő* 14, 24, 51 'kny.'

disznópáskum *disznópáskom* 1, 22, 24, 48, 51 'disznólegelő'

dobogó ~ 22 'fahíd'; 42, 51 'olyan terület, amelyet régen csak fahídon át lehetett megközelíteni'; 13 'kiemelkedés'; 16 'köves terület'

domb ~ 'kny.'

döggödör ~ 22, 24, 48 'olyan gödör, amelyben az elhullott állatokat a kijelölt helyen alkalmanként elásták'

döggkert ~ 24 'dögtemető'

döggkút *döggkut* 'az elhullott állatok elföldelésére ásott száraz kút'

dögtemető ~ 1, 14, 22, 48 'kny.'

dögtér ~ 22 'dögtemető'

dülő *düllő* 1, 22, 24, 48, 51, *dülő* 14 'úttal vagy árokkal szegélyezett nagyobb földterület, határrész'

dülőút *düllőut* 1, 14, 22, 24, 48 'a földterületek közötti 2—4 öl széles út'

égerfás *egérfás* 14, 22, 48, 51, *égerfás* 51, 'égerfával benőtt terület'

egres *egrés* 24, 'égerfás terület'

elágazás ~ 22, 24, 48, 51 'útelágazás'

elágazó ~ 14 'útelágazás'; 22 'útkecszteződés'

eleje ~ 1, 22, 24, 48, 51 'valaminek az első, kezdeti szakasza', pl. hegy eleje

ér ~ 1, 24, 48, 51 'kny.'; 14, 22 'a pataknál nagyobb vízfolyás'

erdő ~ 'kny.'

erdőszél ~ 'az erdő melletti terület, legelő, rét'

eszteru *esztëru* 1, 2, 10, 16, 22, *esztëro* 17 'töltés, gát'. — A Rába töltése.

fahíd *fahid* 'kny.'

faiskola ~ 'kny.'

fakert ~ 29 'faiskola'

falu ~ 'a község belterülete'

faluhely *faluhel* 18, 51. Annak a területnek a neve, amelyen a hagyomány szerint a török idők előtt volt a falu.

faluvég ~ 1, 24, 48, 51 'kny.'; 22 'a belterületnek az a része, ahova már nem építkeznek'

4. SZERECSENY

Szerecsény, -be, -büil, -be, -i [C. Szerecseny K₁.P.K₂. ~]. — T: 1238 ha, L: 1254. — A községet 1954-ben csatolták Győr-Sopron megyétől Veszprém megyéhez. — Fcs.: Négerfalva, a szerecsény szó jelentése alapján emlegetik így is a községet.

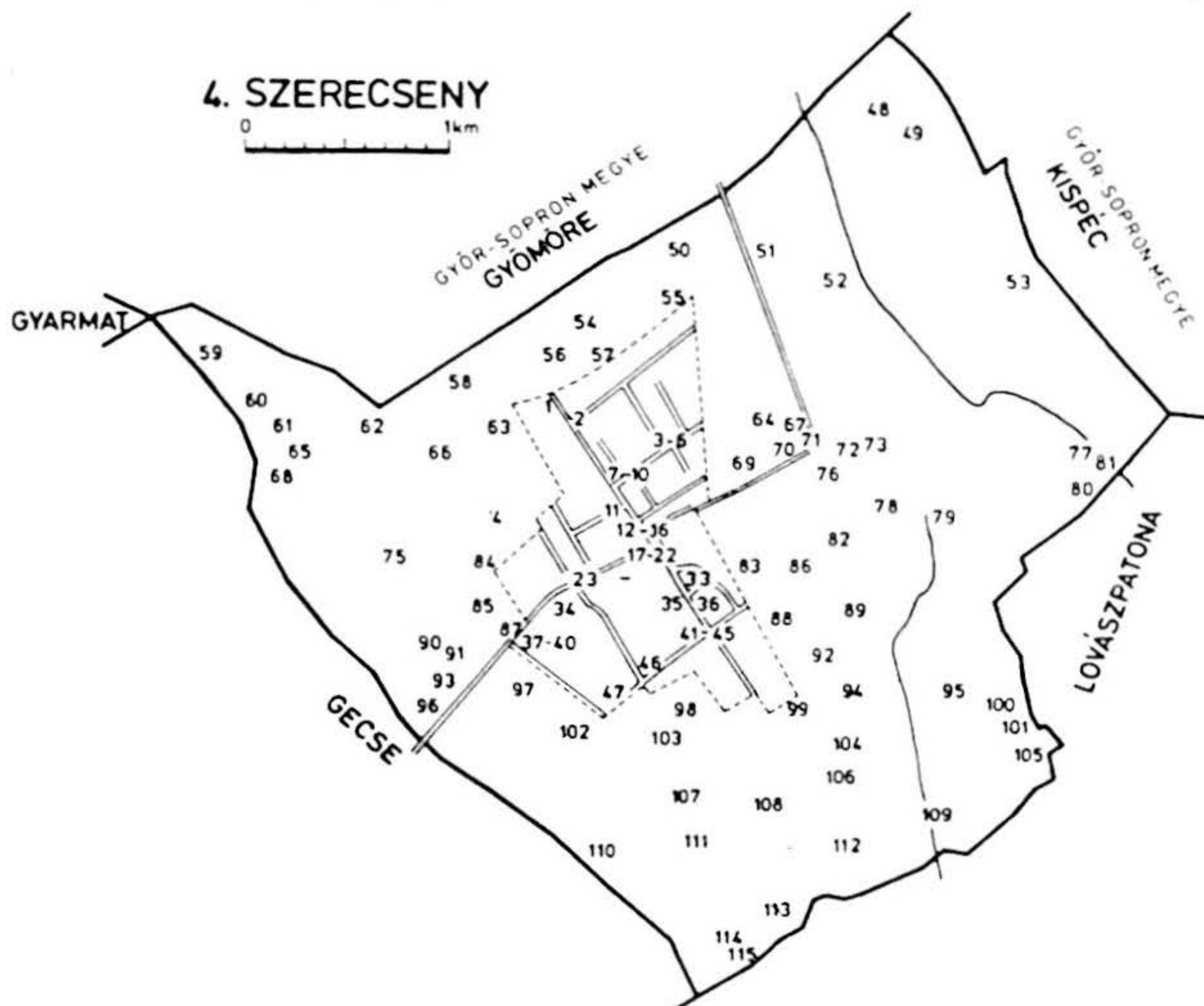
1. *Álomás : Kis álomás* É. Vasúti megállóhely. 1948-ban létesült, addig a szerecsényiek a gyömörei állomásra jártak. 2. *Hunyadi utca* [Hunyadi János u] U 3. [Ady Endre u] U. 4. *Ásó-Ujtelep* Fr. Ide tartozik 3—6. 5. [Zrínyi Miklós u] U 6. *Rózsa utca* [Rózsa Ferenc u] U 7. *Főső-Ujtelep* Fr. Ide tartozik: 2., 9—10. 8. *Ujtelep* [C. Kertallya] Fr. 1920 után létesült. Ide tartozik: 4., 7. 9. [Jókai Mór u] U 10. *Madács utca* [Madách Imre u] U 11. *Bem utca* [Bem József u] U 12. *Nagy bót : Főső bót*

[Vegyesbolt] É 13. *Piroska : Kocsma : Piroska Étterem : Prësszó* É 14. *Ivó-kút* Kút. Jó vize miatt messziről is eljöttek ide vízért. 15. *Rákóci utca [Rákóczi Ferenc u]* U 16. *Majori ut : Gyömörei ut* Út. A majorba, illetőleg Gyömöröbe vezet. 17. *Évangélikus templom* É 18. *Gecsei ut : Pápai ut [Gecsei út]* Út 19. *Fő utca : Szécsényi utca [Széchenyi István u]* U 20. *Község kutja* Kút. Bő vizű kút volt, tűzoltásra használták. 21. *Kurali-házi kereszt* Ke. Ilyen nevű család emeltette. 22. *Kapitányház* É. Sultz kapitány építtette 1890-ben. 23. *Nagy-pája*. Újabb létesítésű futballpálya. 24. *Szobor : Honvédszobor* Szó. Az I. világháborúban elesettek emlékére emelték. 25. *Béke utca [C. Majorra d Hiv. ~]* U 26. *Sutton, -ba* Ur. A Széchenyi utca kis eldugott oldalrésze. Néhány házból áll. 27. *József Atilla utca [C. Majorra d Hiv. József Attila u]* U 28. *Kertajja : Kosut utca [Kossuth Lajos u]* U 29. *Templom-domb* D 30. *Katolikus templom* É 31. *Rëformátus iskola : Sas iskola [Általános iskola]* É. Az általános iskola egyik épülete. Második nevét az ott lakott pedagógusról kapta. 32. *Kis iskola [Általános iskola]* É. Régen az alsó tagozatosok tanultak itt. Az általános iskola egyik épülete. 33. *Kis-kertajja [Gábor Áron u]* U 34. *Kis-pája*. A régi futballpálya. 35. *Tanács : Tanácsháza* É. 1970-től tanácsi kirendeltség működik itt. 36. *Nagy iskola : Katolikus iskola [Általános iskola]* É 37. *Francia kereszt* Ke. Nh.: Napóleon kismegyeri csatája után emelték hálából, mert a községet nem érte bántódás. Csak maradványai vannak meg. 38. *[Táncsics Mihály u]* U 39. *Bánya* G. Agyagját a téglagyár használja. 40. *Téglagyár* É 41. *Kereszt* Ke 42. *Kis bót : Ásó bót [Vegyesbolt]* É 43. *Kis utca [Petőfi Sándor u]* U 44. *Uj utca [Árpád u]* U 45. *Községkocsma*. Volt É. 46. *Nagy-kút : Falu-kút* Kút. A környék jó vizű kútja volt. 47. *Temető* Te.

48. *[C. Borballai rétek P. Borbálahegy]* 49. *Szalai-tag* S, sz. Egykori tulajdonosáról. 50. *Biróság, -ra* S, sz, r 51. *Küső-Patács [C. Külső Patács K₁. P. Patács K₂. Külső Patácsi d]* Ds, sz 52. *Nagy-berki : Nagy-berki-düllő [C. Nagy Berek P. Nagyberek K₂. Nagyberek d]* S, sz. A tsz előtt szántó és rét volt. 53. *Gyür, -re [C. Felső Gyürföldek; Közép Gyürföldek; Alsó Gyürföldek K₁. Gyürok P. Gyür K₂. Gyürföldi d]* Hr, S, sz. Ide tartozik: 48—9. 54. *[C. Pósa d P. Pósa]* 55. *Nagy-hid*. Vasúti híd. 56. *[C. K₁. Közép d]* 57. *Kisvasut mente* S, sz 58. *Kisvasut*. Volt vasút. Ezen szállították Gyömörére a téglát. 59. *[C. Rossz pagony]* 60. *Nyilas, -ra* S, sz, e volt. 61. *[C. K₁. Óreg e P. Hosszuerdő]* 62. *Polétár, -ra* S, sz. Az 1920-as években osztották ki. 63. *[C. P. Gelegenyés]* 64. *Téesz-major : Major* M 65. *[C. Óreg vágás]* 66. *[C. P. Dinnye föld]* 67. *Mester-tag : Tanító-tag* D, sz, r. A tanító illetményföldje volt. 68. *Fejes-föd : Vitéz-telek* S, sz. Fejes nevű ember kapta együtt a vitézi címmel. 69. *Pap-domb* Ds, sz, r. Egyházi tulajdon volt. 70. *Bëső-Patács [C. Belső Patács K₁. P. Patács K₂. Belső Patácsi d]* Ds, sz 71. *Álomási ut : Tikszarszerecseny, -be [Hnt. Hiv. Uttörő u]* Lh, Út. Amíg Szerecsenyben nem volt vasútállomás, ezen az úton jártak a gyömörei állomásra. Néhány házból álló településrésze van az útnak, régen szegények lakták. 72. *Kurali Márton-féle kereszt* Ke 73. *Ráfli-domb* D, sz. Tulajdonosáról. 74. *Urasági-düllő [K₂. ~]* Hr, S, sz. Ide tartozik: 50., 57., 78., 60., 62., 68., 82., 84. 75. *Málnás, -ba* S, gy 76. *Tyukfarm : Téesz-istáló* É 77. *Rossz-rétek : Halom ajja [C. Rét Földek; Huszárrét K₁. P. Halom K₂. Halom aljai d]* S, sz, r. A réteket a századfordulón törték fel, egy része szántó lett. A Bakony-ér gyakran elöntötte, ezért rossz minőségű föld volt. 78. *Küső-halmi-düllő [C. Külső Halom P. K₁. Halom K₂. ~]* Hr, Ds, sz, r. Ide tartozik: 72—3. A századfordulón lett egy része szántó. 79. *Bika-domb* D, sz. Bikatartók földje volt. 80. *Patonai ut* Út

81. *Bakony-ér* Vr 82. *Bőső-halmi-düllő* [C. *Belső Halom* P.K₁. *Halom* K₂ ~] Hr, Ds, sz, r. Ide tartozik: 76., 86., 89. 83. [C. *Káposztás*] 84. *Mórichidai ut* Út. Oda vezet. 85. *Makkér-tag* S, sz. Egykori tulajdonosáról. 86. *Lukács-rít* S, sz, r. Lukács vezetéknevű egykori tulajdonosáról. 87. *Gecsei ut* : *Országút* Út 88. *Kenderföd, -re* : *Kenderfödek, -re* [C. *Kenderföldek*] S, sz 89. *Bőső-tag* S, sz 90. *Pápai-düllő* [K₂. *Pápai uton felüli d*] Hr, Ds, sz. Ide tartozik: 85., 91., 93., 96—7. 91. *Homokbánya* Gs. Régen innen vitték építkezéshez a homokot. 92. [C. *Szélhossza halom* P. *Szélhossza*] 93. *Agácás, -ba* Ds, e 94. *Kút-szēr* [C. ~ : ~ i K₁. P. ~ K₂. ~ i d] S, sz 95. *Ábélész-tag* : *Kocsma-tag* S, sz. Ilyen vezetéknevű kocsmárosé volt. 96. *Bolla-tag* Ds, sz. Egykori tulajdonosáról. 97. *Zsöllér-düllő* : *Zsellér-düllő* [K₂. *Zsellér d*] S, sz 98. *Falu-rít* : *Kanász-rít* : *Közsig-föd* S, l, r. Disznólegelő volt, ma a gulyát legeltetik itt. 99. [C. *Kis kuti d*] 100. [C.K₁. P. *Papszer*] 101. *Patonai-határra düllő* [C. *Patonai határra*] S, sz 102. *Páskom, -ba* S, sz 103. *Szöllők ajja* [C. ~] S, sz 104. [K₁. P. *Irtás*] 105. *Rókaluk, -ra* : *Rókalik, -ra* D, sz 106. *Ásó-tag* S, sz. A Kút-szeri-dülő alsó része. 107. *Tüskések, -be* [C.P. *Tüskés*] S, sz. 1910 előtt legelő volt. Silány föld volt, tele tüskés bokrokkal. 108. *Ellenföldi* : *Ellenföldi-düllő* [C. *Ellenföldek* K₂. *Ellenföldi d*] S, sz 109. *Kanász-kuti-ér* Vf 110. *Hégy, -be* : *Uj-hégy* : *Szöllőhégy* : *Tökés, -be* [C. *Uj hegy* K₁. P. *Szölő* K₂. *Ujhegy*] D, sző 111. *Legelői-düllő* [K₁. *Legelő* K₂. ~] Hr, S, sz. Ide tartozik: 102—3., 107. 112. *Kis-kút*. Volt kút. 113. *Patonai-erdő* D, e 114. *Öreg-hégy* : *Ó-hégy* [C. *Ó hegy* K₂. *Öreghegy*] D, sző. A Szőlőhegy régebbi telepítésű része. 115. *Hégy, -be* [Hnt. *Öreghegy*] Lh, Út. Az Öreg-hegyen és az Új-hegyen végighúzódó út, néhány házzal.

Az adatközlők nem ismerték: 8. C. *Kertallya* 25. 27. C. *Majorra d* 48. C. *Borballai rétek* P. *Borbálahegy*, 53. C. *Felső Gyürföldek* Közép *Gyürföldek* C. *Alsó Gyürföldek* K₁. *Gyürok* K₂. *Gyürföldi d* 54. C. *Pósa d* P. *Pósa* 56. C. K₁. *Közép d*

59. C. *Rossz pagony* 61. C. K₁. *Őreg e P. Hosszuerdő* 63. C. P. *Gelegenyés* 65. C.
Őreg vágás 66. C. P. *Dinnye föld* 77. C. *Rét Földek Huszárrét* K₁.P. *Halom* 83. C.
Káposztás 90. K₂. *Pápai uton felüli d* 92. C. *Szélhossza halom* P. *Szélhossza* 99. C.
Kis kuti d 100. C. K₁.P. *Papszer* 104. K₁.P. *Irtás.* — P. *Menföld; Bonczos; Sós.* —
Hnt. *Vasuti őrház.* — C: é.n. [1850 k], K₁: 1856., P: 1864., K₂: 1909., Hnt: 1973.

Gyűjtötte: Varga Éva gimn. tanuló, továbbá Hoffmann István, Pápai Zsuzsa gimn. tanulók,
Vasvári István igazgató (1968—1972). — Adatközlők: Bognár Imre 62, Gáti Sámuel 78, Hott János
78, Lukács Bertalan 77, Pintér József 73, Szóka József 68 é.